

ÖTVEN ÉV A MAGYAR PSZICHOLÓGIAI SZEMLE TÖRTÉNETÉBŐL

Balla Györgyi¹

¹ SZTE BTK Pszichológiai Intézet, balla7.gyorgyi@gmail.com

A szakmai nyilvánosság szerepét sokáig elsősorban a Magyar Pszichológiai Szemle képviselte Magyarországon. Dolgozatomban a Magyar Pszichológiai Szemle, egyben a lapot kiadó Magyar Pszichológiai Társaság történetét tekintem át 1928-tól, a lap megalakulásától az 1970-es évek végéig. Megvizsgálom, mi volt a Szemle szerepe a magyarországi pszichológia történetében. Ehhez a társadalmi és a politikai viszonyok összefüggéseit is megmutatom. Az eseménytörténetet a szakirodalom mellett a Szemle cikkeire támaszkodva vázoló fel, míg a pszichológiai kutatásokban végbement változásokat a megjelent cikkek kvantitatív elemzésével tárom fel. Felvázolom, hogy a szakmai nyilvánosság színterét biztosító Magyar Pszichológiai Szemlében megjelent munkák mit árulnak el a magyar pszichológia történetéről 1928 és 1947, az indulás és a betiltás évei között, és hogyan alakult a folyóirat története az újraintézményesülés időszakában, 1960-tól az 1970-es évekig végéig.

Kulcsszavak: Magyar Pszichológiai Szemle, Magyar Pszichológiai Társaság, pszichológiatörténet, magyar pszichológia, magyar pszichológia története

Köszönetnyilvánítás: Köszönettel tartozom Dr. Szokolszky Ágnes tanárnőnek a dolgozat elkészítésében nyújtott segítségéért, szakmai támogatásáért.

Tanulmányomban a Magyar Pszichológiai Szemle történetét dolgozom fel.¹ A magyar pszichológia múltjában meghatározó jelentőségű, nagy múltú lapról van szó, amely történetének átfogó, önálló témaként való feldolgozására még nem került sor.² Az indulástól számított első húsz évet, azaz az 1928-tól 1947-ig terjedő időszakot, majd az újraindulást követő húsz évet, vagyis az 1960-as és 1970-es évtizedet tekintem át. Története során a Szemle kiadása négy évig szünetelt a második világháború évei alatt, illetve után (1942 - 1947). 1947-ben újraindult a lap – egy évfolyam erejéig, mivel a pártállam leginkább diktatórikus éveinek időszakában (1947 - 1962) megjelenését betiltották. Az 1947-es töréspontot megelőző, illetve az 1962-es újraindulást követő időszakot külön tárgyalom. Az 1970-es évek végétől a jelen keretben nem követem tovább a Szemle történetét.

Írásomban a folyóirat történetét történelmi és társadalmi háttérbe ágyazva, elsődleges forrásokra alapozva vizsgálom. Kitérek a Magyar Pszichológiai Társaság, mint a lapot kiadó tudományos társaság történetére is. Külön foglalkozom a Szemlében megjelent publikációk elemzésével, publikációs statisztikákkal kiegészítve a képet. Tágabb célom a magyar pszichológiatörténet feldolgozása, a múlt ismeretének megbecsülése. Szeretném, ha a múlt szereplői a jelenleginél erősebben beépülnének az új pszichológus nemzedékek történeti tudatába.

A MAGYAR PSZICHOLÓGIAI SZEMLE³ TÖRTÉNETE 1928 ÉS 1947 KÖZÖTT

TÖRTÉNETI-TÁRSADALMI KONTEXTUS ÉS A SZEMLE MEGALKULÁSÁHOZ Vezető út

A XX. századi magyar pszichét mélységesen meghatározta, hogy az I. világháború végére szétesett az Osztrák-Magyar Monarchia, a kommunista rezsimet követően a gazdaság hanyatlott, a társadalom nyomorgott (Romsics, 2010). 1920. június 4-én Magyarország kénytelen volt aláírni a trianoni békeszerződést, amely maga volt a katasztrófa az ország számára, tartós lett a keserűség. Ugyanebben az évben elfogadták a numerus clausust, a törvényt, amely korlátozta az egyetemekre felvehető zsidók létszámát, ami oda vezetett, hogy elindult a háború utáni zsidó emigráció első hulláma, súlyos veszteségeket okozva a magyar pszichológiában is (Szokolszky, 2016). A Magyar Psychoanalitikai Egyesület, amely csak Ferenczi Sándor erőfeszítéseinek köszönhetően maradt fenn, tagjainak nagyjából a

¹ A jelen publikáció előzménye a témában az SZTE BTK Pszichológia Intézetében írt és megvédett szakdolgozat volt (Balla, 2020).

² Pléh (1979) cikke érintette ezt a témát a magyar pszichológia publikációs elemzésén keresztül, Lányi Gusztáv (2020) a Szemle történetével Ranschburg Pál munkássága kapcsán foglalkozott, Hunyady (2004) pedig a Magyar Pszichológiai Társaság 75 éves fennállása révén érintette a témát. Kovai Melinda (2014) és Máriási Dóra (2019) is foglalkoztak vele.

³ Az írásmód 1942 előtt „Magyar Psychologiai Szemle”, 1947-ben és azt követően „Magyar Pszichológiai Szemle”.

harmadát veszette el ekkor, noha a Magyar Szovjet Köztársaság idején a pszichoanalízis még példátlan lehetőséget kapott: akadémiai tudománnyá válhatott Magyarországon. Ferenczi Sándort bízták meg ugyanis a Pázmány Péter Egyetemen a Pszichoanalízis Tanszék létrehozásával (Erős, 2013).

Az élet Bethlen István miniszterelnöksége idején normalizálódott. Újraszerveződött a pszichoanalitikus mozgalom, az I. világháború és a nyomában járó háborús neurózisok erős keresletet teremtettek a pszichoterápia iránt. A Ferenczi Sándor körül kialakult odaadó és tehetséges tanítványcsoport, amely Budapesti Iskola néven vált ismertté (Harmat, 1994, Mészáros, 2009), az 1920-1930-as években élte virágkorát.

A magyarországi pszichológia első vezető szakemberei: Ranschburg Pál, Szondi Lipót, Schnell János, Benedek László, Máday István, Ferenczi Sándor, orvos-pszichiáterek voltak (Kovai, 2016). Ranschburg Pál volt a magyar kísérleti pszichológia és a gyógypedagógiai pszichológia megteremtője. Előbb Budapesten orvosnak tanult, majd tanulmányait Lipcsében folytatta, Wundt laboratóriumában is megfordult (Ranschburg, Á., 2020). Ranschburg Pál Budapesten, 1899-ben, jó húsz évvel Wundt nevezetes lipcsei laboratóriuma után hozta létre az első kísérleti pszichológiai labort, a Psychofizikai Laboratóriumot egy magánkliense adományából (Torda, 1995; Pataki, 1977). Ebből 1902-ben vált ki magánlaboratóriuma a Mosonyi utcai kiegészítő iskola épületében, amit a „Gyógypedagógiai Intézetekhez Kapcsolt Psychológiai Laboratóriumként” neveztek el (Hunyady, 2006). Ez az intézmény fejlődött tovább számos átalakuláson keresztül az MTA Pszichológiai Intézetéig (Pataki, 1977). Torda Ágnes Ranschburg Pált ekként jellemezte: „megszállottsága legendás volt, tudása irigylésre méltó, fáradhatatlansága példa értékű, személyisége vonzó, elhivatottsága következetes. Egyik utolsó reprezentánsa a tudós-polihisztornak, aki felesküdt a természettudományokra, életét a gyógyítás és a kutatás szolgálatában töltötte” (Torda, Á. 1995. 31. o.).

A MAGYAR PSZICHOLÓGIAI TÁRSASÁG ÉS A MAGYAR PSZICHOLÓGIAI SZEMLE

MEGALAKÍTÁSA

Ranschburg 1928-ban megalapította a Magyar Pszichológiai Társaságot, amelynek története összeforrott a Magyar Pszichológiai Szemle történetével. Előbbi 1928 februárjában jött létre, utóbbi félévvel rá, júliusban jelent meg először. A Társaság létrejöttének előzményeiről az 1928-as első lapszámban, Boda István beszédéből értesülünk. Boda István a budapesti Kereskedelmi Akadémián tanított, közben magántanári képesítést szerzett a szegedi egyetemen neveléslélektanból, később a kassai kereskedelmi főiskolán lett tanár (Erős, 2015). Tőle tudjuk, hogy az első gondolat az volt, induljon egy lélektani folyóirat, aztán egy, már meglévő tudományos társasággal, például a Magyar Filozófiai Társasággal működneek együtt. Az önálló tudományos társaság alapításának gondolata csak később került szóba (Boda, 1928). Végül mégis a Társaság jött létre előbb.

Boda megjegyezte, hogy „hazánk a lélektani kutatások terén korántsem áll a vezető államok sorában” (Boda, 1928, 98. o.). Ennek szerinte sok oka van, így fogalmazott: „maga a lélektan aránylag fiatal tudomány. Ami pedig fiatal, annak – még a tudomány terén is – oly sokszor jegye (és olyan természetes jegye) a *kiforratlanság*” (Boda, 1928, 98.). Majd így folytatta: „a mi hazánkban aránylag csak kevés psychologus-kutató tevékenykedett, akikről a nemzetközi tudományos élet, ha egyáltalán tudomást szerzett, – önhibájukon kívül és elsősorban az idegen nyelv használatának kényszere miatt – nem mint *magyar* kutatókról vett tudomást. Ezért lappang már évtizedek óta egy ábrándos terv a magyar psychologia munkásai között, mely hol itt, hol ott felszínre tör: *magyar* lélektani folyóiratot indítani, vagy legalább időhöz nem kötött közleménysorozatot megjelentetni” (Boda, 1928, 99.).

Szintén az első számból lehet tudni, hogy a lapindítás tervét Ranschburg Pál vetette fel először. A közvetlen előzményekről Boda számolt be: 1927. február 9-én felolvasóülést tartott a Budapesti Philologiai Társaság, itt került szóba először a lap terve, és itt értesült róla Hornyánszky Gyula, Kornis Gyula és Pauler Ákos is – az ő nevük szerepel is az új folyóiraton, mint a szerkesztésben közreműködőké. Kornis Gyula filozófus, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium államtitkára volt akkor (Erős, 2016). Sokat tett azért, hogy a kísérleti pszichológiát elfogadják (Pléh, 2010). Eleinte egy másik meglévő tudományos társasággal dolgoztak volna együtt, ez pedig a Magyar Filozófiai Társaság lett volna. „Alakuljon a Társaság keretén belül külön lélektani szakosztály és a tervezett folyóirat e szakosztály közlönyeként induljon meg” (Boda, 1928, 100-101.). Végül több tudományos társaság, mint például a Filozófiai Társaság, a Magyar Társadalomtudományi Társaság, a Budapesti Philologiai Társaság közbenjárásával önálló társaság jött létre, ez lett a Magyar Pszichológiai Társaság, amely első közgyűlését 1928. február 24-én, a Magyar Tudományos Akadémián tartotta.

Az alakuló közgyűlésen Ranschburg Pál is feltette a kérdést, „van-e szükség Magyar Psychologiai Társaságra?” (Ranschburg, 1928, 103.). Arra jutott, hogy „a tudománynak, mint olyannak, kétségtelen nemzetközisége mellett minden egyes, a kultúrát szolgáló nemzet tudósai igyekeznek kutatásaikat, még pedig teljes joggal, nemzeti zászló alatt, mint a francia, mint a német, az angol, amerikai, olasz stb. szellem teljesítményét, a maguk súlyával szerepeltetni a világot előbbre vinni s boldogabbá tenni hivatott kultúra mérlegén” (Ranschburg, 1928, 104.).

A Magyar Psychologiai Társaság első elnöke Ranschburg Pál lett, alelnököknek Fináczy Ernőt, Gombocz Zoltánt, Hornyánszky Gyulát, Kornis Gyulát, Nagy Lászlót, Oláh Gusztávot, Pauler Ákost és Schütz Antalt választották. Az ügyvezető titkár Boda István lett, míg a titkár Juhász Andor. A társaság az első évben három felolvasó és öt választmányi ülést tartott. Ranschburg Pált később Benedek László, Várkonyi Hildebrand Dezső követte az elnöki poszton, ahogyan az 1. táblázatban látható.

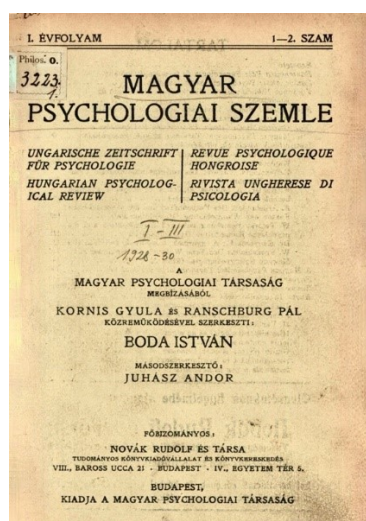
Évek	Elnökök
1928-1940	Ranschburg Pál
1931-1939	Benedek László
1940-1945	Várkonyi Hildebrand Dezső
1962-1972	Gegesi Kiss Pál
1972-1975	Kardos Lajos
1975-1980	Moussong-Kovács Erzsébet
1980-1990	Bartha Lajos
1990-1995	Czigler István
1996-2000	Bányai Éva
2000-2008	Ritoókné Ádám Magda
2008-2016	Oláh Attila
2016-	Kiss Enikő Csilla

1. táblázat A Magyar Pszichológiai Társaság elnökei

Kiss György (1988) kiemeli, hogy a Társaság alapszabályának III. fejezete 8.§-a szerint az 50 tagú Választmány feladata a társaság vezetése az évi közgyűlések közötti időben. A Választmány két havonta ülésezett és vezetője a Társaság elnöke volt.⁴

A MAGYAR PSYCHOLOGIAI SZEMLE ELSŐ SZÁMA

1928 nyarán a Magyar Psychologiai Társaság megbízásából, Kornis Gyula és Ranschburg Pál közreműködésével, Boda István szerkesztésében jelent meg a Magyar Psychologiai Szemle első száma (rögtön a második számmal összevonva), amelynek másodszerkesztője Juhász Andor volt. (Az első lapszám címlapját az 1. ábra mutatja.)

1. ábra A Magyar Psychologiai Szemle 1-2. összevont száma

⁴ A Magyar Pszichológiai Társaság történetét Bíró Viktor összeállításán keresztül is nyomon lehet követni (Bíró, 2008).

Az első évben még csak két számot nyomtattak, és ezek a júliustól decemberig tartó időszakot ölelték fel. Később a lapszám évi négyre nőtt. A címet kezdetben nemcsak magyarul, hanem németül, angolul, franciául és olaszul is kiírták: *Ungarische Zeitschrift Für Psychologie*, *Hungarian Psychological Review*, *Revue Psychologique Hongroise*, *Rivista Ungherese Di Psicologia*. Ez 1939-ig volt jellemző. 1940-ben, 1941-ben és 1942-ben a magyar mellett már csak németül szerepeltették a címet. 1947-ben pedig csak angolul.

Az első számban olvasható Bevezető szerint a Magyar Pszichológiai Szemle a Magyar Pszichológiai Társaság hivatalos közlönye, „ugyanazokat a célokat kívánja szolgálni, mint maga a Társaság” (Magyar Pszichológiai Szemle, 1928, 3. o.). A Társaságnak pedig három célt jelöltek meg: egyet a tudomány szempontjából, amely úgy szólt, hogy „a tiszta és alkalmazott lélektani kutatás összes irányainak és ágazatainak, valamint egyéb tudományokkal érintkező határ-területeinek művelése” (Magyar Pszichológiai Szemle, 1928, 3. o.). Egy másikat a magyar tudomány szempontjából, ennek lényege „a lélektan magyar művelőinek tudományos munkájukban minden rendelkezésre álló eszközzel való támogatása, a lélektani kutatások sokoldalúságának és egyben tervszerűségének biztosítása, az egységes magyar lélektani terminológia kialakításának előmozdítása” (Magyar Pszichológiai Szemle, 1928, 3. o.). A harmadik célkitűzés a gyakorlati életet, az általános kultúrát és a külföldi kapcsolatokat érintette, és így szólt: „a lélektan tudományosan igazolt gyakorlati jelentőségű tételeinek a nemzeti kulturális élet minden körében való minél teljesebb érvényesítése; a magyar és a külföldi tudományos élet kapcsolatainak mélyítése és szélesítése” (Magyar Pszichológiai Szemle, 1928, 3.).

Erős (2016) szerint a Társaság és a Szemle fő célja ekkor az volt, hogy a pszichológiát önálló, „tiszta” tudományként ismerjék el, és terjesszék ki gyakorlati alkalmazását. Ebből a célból próbálták összefogni a pszichológia iránt érdeklődő szakembereket, akik között „voltak filozófusok, pedagógusok, orvosok, pszichiáterek, jogászok, kriminológusok, teológusok, gyógypedagógusok” (Erős, 2016, 73. o.). Molnár Imre (1978) úgy emlékezett vissza erre az időszakra, hogy a pszichológia, mint szakma ismeretlen volt, orvosok, pedagógusok, gyógypedagógusok művelték. „Ők is olyan kevesen, hogy mindannyian személyesen ismertük egymást (Molnár, 1978, 86.o.).

Harmat (1986) arról számolt be, hogy a pszichoanalitikusok többsége nem tartozott a Társasághoz, ők elsősorban orvosnak tartották magukat. Ez azonban nem jelentette azt, hogy ne lett volna szakmai és személyes kapcsolat a Társaság és az analitikusok között (Erős, 2016). Hermann Imre, Révész Géza kísérleti pszichológiai tanszékének egykori tanársegéde, a Magyar Pszichoanalitikai Egyesület akkori titkára azonban tagja volt a Társaság 1928-as választmányának.

A Szemle első számában megemlíttették, hogy a korabeli tudományos folyóiratokban szokatlan dolog volt a gyakorlati problémák tárgyalása – „még tán akkor is, ha e problémák a tudományos életnek nemcsak hozzáférhetőek, de (pl. nagy nemzeti kulturális jelentőségük miatt) a tudomány hozzájuk férését és irányító probléma-tisztázásait egyenesen megkívánják, megkövetelik. Különös gyakorisággal merülnek fel gyakorlati jelentőségű problémák éppen a lélektani

kutatásokkal kapcsolatban” (Magyar Pszichológiai Szemle, 1928, 4.). A Magyar Pszichológiai Szemle célja tehát az, hogy „foglalkozni tartozik gyakorlati jelentőségű és általánosan – tehát nemcsak szigorúan tudományosan – kulturális jelentőségű kérdésekkel is” (Magyar Pszichológiai Szemle, 1928, 4.o.).

A lapot úgy mutatták be, mint a tudomány fórumát, amelynek az a feladata, hogy utaljon a tudományos eredmények gyakorlati jelentőségére, „vesse föl a problémákat maga a gyakorlati élet, az általa megkívánt szükségszerűséggel és az általa determinált aktualitással” (Magyar Pszichológiai Szemle, 1928, 4.o.).

Azt, hogy milyen célt szolgált a lap, nemcsak a Társaság alapszabályai határozták meg; az alakuló közgyűlésen elhangzott beszédek is iránymutatást adtak – az első számban az alapszabályt és a beszédeket is közölték. Oláh Gusztáv korelnök például megnyitó beszédében úgy fogalmazott, hogy „a mai napon megint egy új követ illesztünk bele a magyar kultúra templomába, mely anélkül hiányos lenne. Ez az egyesület hivatva lesz a legmagasabbat, amivel bírunk, kutatásai tárgyává tenni – az emberi lelket” (Oláh, 1928, 96.o.).

MŰKÖDÉS AZ 1930-AS ÉVEKBEN

Az 1930-as évek elején világméretű gazdasági válság bontakozott ki. A Magyar Pszichológiai Társaság is anyagi gondokkal küzdött, erről az akkori főtítkár, Boda István így írt a Szemlében: „talán érhet az a vád, hogy nem voltunk eléggé ügyesek, eléggé élelmesek a sajtó és a nagyközönség érdeklődésének felcsigázásában és az anyagi szükségletek előteremtésében” (Boda, 1929, 140.). Az 1929-es pénztárosi jelentésből is az látszik, hogy az első két évben, 1928-ban és 1929-ben összesen 3863,50 pengő előfizetési díjat fizettek be, miközben a lap kiadása a Társaságnak 4206,13 pengőjébe került (Magyar Pszichológiai Szemle, 3-4, 142. o.).

Az anyagi gondok megjelenésével együtt megtörténtek az első személyi változások is: 1929-ben Juhász Andor lemondott a Társaság titkári és a Szemle másodszerkesztői megbízásáról, őt mindkét poszton Nyírő Gyula követte. Nyírő ekkor a lipótmezei elmeógyógyintézet főorvosaként dolgozott, de megfordult a szegedi elmeklinikán is.

Egy évvel később, 1930-ban megalakult a Társaság első szakosztálya, a Psychotechnikai Szakosztály. Fekete (1940) szerint a pszichotechnika akkoriban szakmai kiválasztást, a munka élvezetesebbé tételét, a munkatudat alakítását jelentette. Később ezt a szakosztályt újabbak követték: az Eugenikai, az Esztétikai, a Genetikai, a Pedagógiai-Lélektani, a Kriminálpszichológiai, a Művészetlélektani és a Magyarságlélektani. A szakosztályok előadásokat, vitaesteket szerveztek, a szakmai élet itt zajlott. Ha megnézzük, hogy 1929-ben a székfoglaló előadások a pszichológia mely területeit érintették, azt látjuk, hogy a vallás-, a pedagógiai, a klinikai és az általános lélektanét, ezért tarthatta Ranschburg Pál is jó ötletnek a szakosztályok megalakulását (Ranschburg, 1929).

Érdekesség, hogy 1930-ban, a második félévben a Magyar Pszichológiai Szemle csaknem tizennégy íves terjedelemben jelent meg, az 1929. évi 3-4. és az 1930. évi 1-2. szám egyesített köteteként. A korábbi gyakorlathoz képest újdonság

volt az is, hogy az 1930. évi 3-4. számban szakok szerint csoportosították a tanulmányokat és az ismertetéseket. Négy csoportba sorolták a cikkeket: Orvosi pszichológia, Kísérleti pszichológia, A pszichológia módszere és végül Zene-pszichológia.

Ekkor megoldódni látszott a rossz anyagi helyzet is, 1930-ban az állam ezer pengővel támogatta a lapot, ezt államsegélynek hívták, és korábban évi hétszáz pengő volt a Magyar Pszichológiai Szemle esetében. Ezen kívül szintén abban az évben már harminc állami középiskola fizetett elő az újságra, ezáltal is támogatva a Társaságot. Boda István 1932-ben mégis arról számolt be, hogy a gazdasági válság a lapot sem kímélte, a Társaság létszáma megcsappant, a tagsági díjak késtek, a kiadvány csak késéssel tudott megjelenni, és akkor sem a megszokott terjedelemben (Boda, 1932).

A szerkesztő Boda egyúttal sajátos magyar lélektani kutatásokat is sürgetett. Azt írta, „a magyar lélektan nem az utánzásra és a szolgálai követésre, de az élre emelkedésre, új utak törésére és a vezetésben is a maga szerepét kivenni immár méltó és hivatott” (Boda, 1933, 23. o.). Lányi Gusztáv (2005) szerint a Boda-féle magyarságlélektan „álruhás politikai pszichológia” volt, míg Vincze (2011) Bodát úgy jellemezte, hogy különös figura volt az akkori tudományos életben, nemzetkarakterológiai vizsgálatai ugyanakkor jól beleillettek a 30-as évek hangulatába.

Az 1930-as években a nacionalista és az antiszemita politikai erők megjelentek a pszichológiában is, az eugenikus és a faji lélektant kevésbé ismert pszichológusok képviselték (Erős, 2015). Pataki (1977) szerint a tudomány történetében sajátos szerepet játszó faji kérdések előtérbe kerülése törést jelentett a magyar pszichológia fejlődésében. „E korban a pszichológia sohasem nyerte el az „akadémiai tudomány” rangját, kutatási bázisa és intézményrendszere szűkült (Pataki, 1977, 598. o.). Magyarország ekkor már egyre inkább függött a náci Németországtól, nemcsak külpolitikájában került hozzá közelebb, gazdaságilag is meghatározó volt a viszony (Sugár, Hanák, Frank, 1994).

Boda volt az, aki felvetette a magyar lélektani terminológia kialakítását és egységesítését is, miközben a Társaság tagjai közül akkoriban többen vettek részt nemzetközi konferenciákon, megnyílt a Társaság könyvtára, ahová a kötetek nagy része külföldről érkezett, és előfizettek a következő lapokra: Archivio Italiani di Psicologia, Debreceni Szemle, Erdélyi Múzeum, Kwartalnik Psychologiczny, Pannonhalmi Szemle, Psychological Bulletin, Revista de Psihologie experimentală și practică, Scientia Rivista internazionale di sintesi scientifica, Szabadalmi Közlöny, The Journal of General Psychology (Boda, 1933).

1934-ben Boda Istvánt Várkonyi Hildebrand Dezső, a szegedi egyetem intézetvezetője váltotta a szerkesztői székben. Még ebben az évben vidéki köröket szerveztek, a középiskolai tanároknak pedig pszichológiai továbbképző tanfolyamot, és bevezették a tagsági jegyet. Az akkori főtítkár, Focher László ideg orvos jelentésében arról tájékoztatott, hogy a Szemle továbbra is megbecsült és népszerű „a határon inneni és túli véreink és az idegen szakemberek körében” (Focher, 1935, 226. o.). A lap szerkesztésén Várkonyi nem változtatott, célját úgy fogalmazta meg, hogy „semmit sem engedve folyóiratunk eddig elért

tudományos színvonalából, mégis törekednünk kell a gyakorlati életből közvetlenül felmerülő problémák iránt lélekbúvárainkban s munkatársainkban minél nagyobb tevékenységet kelteni” (Várkonyi, 1934, 3. o.).

Várkonyi, bencés rendi szerzetes tanár első írásai a húszas években, Pécsen jelentek meg. Kiss (1988) szerint ezek között kiemelkedő helyet foglal el „A pszichológia alapvetése” című, 1926-ban megjelent könyv, „amely a pszichológia filozófiai alapjait tárgyalja, míg „A lélektan mai állása” (1928) c. tanulmánya a pszichológia félévszázaddal ezelőtti „őserdei” állapotát, historiai távlatból közelítve igyekszik az alapvető pszichológiai fogalmakra felhúzza, interpretálni és nagyon érthetően elrendezni. 1929-ben őt nevezték ki a szegedi egyetem önálló pedagógiai-lélektani tanszékének élére, ez volt Magyarország első lélektani intézete (Szokolszky, Pataki, Polyák, 2009, Szokolszky, 2021b).

1936-ban és 1937-ben átmeneti szünet következett, a Magyar Pszichológiai Szemle számai csak pótlólag, később, egyesítve jelentek meg. A szerkesztő továbbra is Várkonyi Hildebrand Dezső volt, lényegében neki köszönhető, hogy az egyetlen magyar lélektani folyóirat megmaradt. A mostoha anyagi viszonyok miatt ugyanis komolyan számoltak a lap megszűnésével 1936-ban és 1937-ben. Néhány évvel később, 1940-ben egy szerkesztőségi állásfoglalásban így emlékeztek erre vissza: „Várkonyi átküzdötte magát e nehézségeken s a Társaság külső és belső erőit összefogva és latbavetve biztosította Szemlének létfeltételeit” (Magyar Pszichológiai Szemle, 13, 1.o.).

A főszerkesztő 1938-ban a következőket írta: „megállapíthatjuk, szerénységgel nélkül, hogy éppen a Magyar Pszichológiai Szemle tudta legsikeresebben egy arcvonalba gyűjteni a lélektan minden munkását hazánkban” (Várkonyi, 1936, 3.o.). Kiss szerint, ha megnézzük, hogy kik és mit írtak a Várkonyi szerkesztette Pszichológiai Szemlében, felvonul előttünk a korabeli magyar pszichológia számos iskolája: a pszichofiziológia éppúgy, mint a mélylélektan és a fajpszichológia. „Ez a magyar pszichológia felfelé ívelő periódusának Ranschburg és Benedek által képviselt liberális irányvonala, amit Várkonyi nagyon eredményesen igyekezett érvényesíteni egész közéleti tevékenysége során” (Kiss, 1988).

Az osztrák Anschluss után elfogadott első, illetve második zsidótörvény és az egyre növekvő antiszemitizmus a zsidó háttérrel rendelkező pszichológusokat is érintették. Ranschburg Pált például kizárták a Magyar Orvosi Kamarából (Ranschburg Á.H., 2013, 2020). Az intézkedések lényegében az egész pszichológusi szakmára hatással voltak (Szokolszky, 2016, 2021a). A háború közeledtével egyre erősödtek a nacionalista hangok, és nőtt az ideológiai befolyásolás szándéka (Pataki, 1977).

1939-ben, a II. világháború kitörésének évében Hollós István, a Magyar Psychoanalitikai Társaság elnöke a Nemzetközi Psychoanalitikai Egyesülethez fordult az emigrációval kapcsolatos segítségért (Mészáros, 2012). Ezzel az 1920-as évek eleji első hullám után 1938-ban megindult az értelmiségiek emigrációjának második hulláma. A kivándorlás a II. világháború idején, egészen 1941-ig tartott. A második hullámban hagyta el az országot többek között Bálint Mihály és

felesége, Bálint Alice. Voltak, akik az Egyesült Államokba emigráltak, mások Európában maradtak.

Eközben a Szemle 1938-as, 1939-es és 1940-es számának megjelenését nagyban segítette az átlagosan ezer pengős állami támogatás, illetve az Országos Könyvforgalmi és Bibliographiai Központ, továbbá negyven állami középiskola megrendelése, utóbbit később felemelték nyolcvanhatra. Ekkor a Magyar Pszichológiai Társaságnak ötszáz-huszonkilenc tagja volt (Magyar Pszichológiai Szemle, 16.o.).

Az 1939-es szám 140 oldalas volt, Boda István, Baranyai Erzsébet, Nyírő Gyula, Lukácsné Szász Irén, Molnár Ilona és Vértes O. József munkái jelentek meg benne. Várkonyi Hildebrand Dezső volt a szerkesztő, ezúttal utóljára, elfoglaltságára való hivatkozással ugyanis lemondott erről a munkájáról, helyére két szerkesztőből és két segédszerkesztőből álló bizottságot jelöltek ki. A szerkesztők Lehoczky Tibor és Mátrai László, a segédszerkesztők Horányi Béla és Lehner Ferenc lettek – akárcsak az 1940. évi kötet esetében. Ez utóbbi 189 oldalas volt, és tartalmazta Ranschburg Pál, Boda István, Tarcsay Izabella, valamint Steif Antal tanulmányait. Ez volt a Magyar Pszichológiai Szemle történetében az első olyan lapszám, amelybe már külföldi folyóiratszemle is került.

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ALATTI ÉVEK

1941-től megváltoztak a Szemléhez beküldött kéziratok közzelési feltételei. Csak olyan munkát fogadtak be, amely a lélektan, illetve az alkalmazott lélektan területéhez tartozó eredeti kutatásról számolt be, vagy a korábbi eredményeket értékes adattal gazdagította. Nem közöltek olyan kísérletet vagy megfigyelést, amely nem tartalmazott pozitív eredményt, ahogyan referáló dolgozatot és előzetes tervezetet sem. Megszabták azt is, hogy történeti bevezetések és jegyzőkönyvi adatok csak kivonatosan, illetve példaképpen szerepelhetnek egy cikkben, amelyből a nagyobb maximum húsz, a kisebb maximum hat nyomtatott oldal lehetett. Az idegen nyelvű kifejezéseket kerülni kellett, csak abban az esetben maradhattak a szövegben, ha megfelelő magyar nyelvűt nem találtak helyette. Abban az évben, két kettős számban, összesen 190 oldalon hat nagyobb, négy kisebb cikk, harmincegy könyvismertetés és bírálat, valamint tizenöt oldalnyi külföldi folyóiratszemle látott napvilágot.

1942-ben emelkedtek a nyomdai költségek, de a Magyar Pszichológiai Szemle ebben a háborús évben is meg tudott jelenni. Az ezt követő négy évben viszont nem. Kiss (1988) szerint Várkonyi igyekezett a tudomány magaslatain tartani a pszichológiai gondolkodást. Claparède svájci neurológus és gyermekpszichológusról ebben az évben tartott emlékbeszédében szolt a pszichológia jövőjéről: „A lélektudomány különböző irányzatai (reflexológia, behaviorizmus, a megértő lélektan, stb.) nem követelhetnek egyeduraltat, hanem mindnyájuknak alá kell vetniök magukat a megfigyelés és a kísérletezés elvének; a helyes és józan válogatás a jövő útja (Várkonyi, 1942, 72. o.). Kiss (1988) úgy látta, hogy a háború közepén elismerően nyilatkozni, vagy méltatni egy

másik világfelfogás alapján az éppen Magyarországgal szembenálló hatalom nézeteit, egyáltalán nem volt megszokott magatartási forma. „A tudós Várkonyi mégis vállalkozott erre” (Kiss, 1988, 206.).

A Társaság az 1944. március 6-ra kitűzött előadása meghívóját kinyomtatta ugyan, de a német megszállás miatt nem küldte ki, a vezetőség ugyanis nem tartotta illendőnek, hogy ugyanúgy folytassa működését, „mintha mi sem történt volt és éppen ezért minden nyilvános működést beszüntetett” (Magyar Pszichológiai Szemle, 16, 79. o.). Ez azt jelentette, hogy nem hajtotta végre a hatósági rendelkezéseket, nem szolgáltatott be adatokat és a már nyomdába küldött Magyar Pszichológiai Szemlét sem jelentette meg. A nyilas idők alatt szünetelt a Magyar Pszichoanalitikai Egyesület működése is, bezúzták Ferenczi és Freud műveit (Szokolszky, 2016).

ÚJBÓLI MEGJELENÉS 1947-BEN

A Szemle megjelenése 1942 és 1947 között szünetelt. 1947-ben száznyolcvannyolc oldalon adták ki ismét a folyóiratot, két összevont 1-2. és 3-4. számban. A szerkesztők nem tudhatták, hogy ezt követően 13 éven keresztül ismét nem kerül kiadásra a folyóirat.

A II. világháború óriási veszteségeket hagyott maga után. A pszichoanalitikusok körében sokan nem éltek túl az üldöztetéseket. A háború vége után közvetlenül azonban optimizmus uralkodott, megkezdődött az ország újjáépítése. A pszichológia is része volt ennek az újjáéledésnek: kezdeményezték a pszichológia intézményi alapjának újjáépítését, megújultak a folyóiratok és a szakmai szervezetek (v.ö. Máriási, 2016). A Magyar Pszichoanalitikus Társaság is újratezdte tevékenységét, Hermann Imre elnökletével. A pszichológiát és a pszichoanalízist ismét bevezették az egyetemen. Az 1945-től 1948-ig tartó éveket a fellendülés, a szakmai orientáció sokszínűsége és nemzetközi nyitottság jellemezte, az analitikusok újra katedrát kaphattak (Pléh, 1985). A pszichológia intézményesülése elsősorban a gyerekkorhoz, a pedagógia és a közoktatás reformjához kapcsolódott. Kovai (2016) szerint az 1948-ig tartó rövid három év általában véve is a magyarországi pszichológia egyik aranykorának tekinthető.

A Társaságban is megindult az élet, elsősorban anyagi okokból, hiszen infláció volt (Kiss, 1988). A Szemlében megemlékeztek a Társaság két tiszteletbeli elnökéről az időközben elhunyt Ranschburg Pálról és Benedek Lászlóról. A Társaság tagjainak számát nagyjából félezerre tették, de pontos adat nem volt a birtokukban, „mert a szétküldött meghívókból igen sok „elköltözött” jelzéssel érkezett vissza” (Magyar Pszichológiai Szemle, 16, 80. o.).

A két háború közötti műhelyek, egyesületek, mozgalmak újraindultak, az újjáépült állami közoktatásban és egészségügyi rendszerben a korábbinál jóval lényegesebb szerepet szántak a pszichológiai szaktudásnak. Ugyanakkor a politikai légkör rányomta bélyegét a korszakra (Sáska, 2008; Szokolszky, 2021a.). 1945-től nemzetközi és belpolitikai fordulatok során Magyarország a szovjet blokk része lett. Az országot elfoglaló szovjet hadsereg árnyékában, 1949-ben véget

vetettek a demokrácia kereteinek. Ismét sokan emigráltak: Harkai Schiller Pál és felesége például az Egyesült Államokba ment⁵. Azoknak pedig, akik maradtak, meg kellett birkóznuk a feltételekkel, amelyeket a szovjet pszichológia mintájára hoztak létre.

A Magyar Pszichológiai Társaság 1947 májusában tartotta XVII. közgyűlését, amelyen Várkonyi „A cselekvéslélektan vezető gondolatai” címmel tartott elnöki megnyitót. A közgyűlésről a Szemle azt írta, hogy „Helyszűke miatt a Magyar Pszichológiai Társaság utolsó közgyűlésének jegyzőkönyvét a következő számban közöljük” (Magyar Pszichológiai Szemle, 1947, 173. o.). Az „elszólás” az utolsó közgyűlésről önbeteljesítő jóslat lett: a Társaság a pszichológiaellenes politikai fordulat miatt 1949-ben kénytelen volt beszüntetni tevékenységét. Ahogyan Putnoky megfogalmazta, „Az ok világos. Az általános politikában bekövetkezett hirtelen változás természetesen hasonló fordulatot hozott a tudománypolitikában is, amely különösen érzékenyen érintette az emberrel közvetlenül, vagy csak csekély „áttétellel” foglalkozó diszciplínákat” (Putnoky, 1971, 77.o.)

A kommunista hatalomátvétel a magyar pszichológia történetében is nagy változásokat hozott. A „polgárinak”, „idealistának”, reakciónak” minősített irányzatok, emellett a különféle pszichodiagnosztikai módszerek, a pszichoterápia, a gyermektanulmányozás (pedológiát), a pszichoanalízis mind áldozatul estek (Kovai, 2016). Hivatalos nézetté vált, hogy a pszichológia „burzsoá áldoktrina”, amire nincs szükség a szocialista társadalomban. Rontott a helyzeten, hogy akkor vált ismertté a Szovjetunióban 1936-ban hozott határozat a pedológia ellen. Molnár Imre 1978-ban adott interjújában kiemelte, hogy ez milyen veszedelmes fegyverré vált a magyar pszichológia ellen (Molnár, 1978). A magyarországi pszichoanalitikus egyesület, amely jogilag még a német megszállás alatt is működött, és 1913 óta folyamatosan létezett, 1949 februári közgyűlésén feloszlatta magát, a pszichoanalízis ezzel hivatalosan megszűnt Magyarországon. A felszámolt egyesület néhány tagja azonban szűk informális keretek között a sztálinizmus éveiben és később is folytatott analitikus praxist és képzést (Kovai, 2016; Szokolszky, 2016).

A negyvenes évek végén a magyar pszichológia fejlődése politikai okok miatt megrekedt. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a Magyar Pszichológiai Társaság feloszlott, a Magyar Pszichológiai Szemle megszűnt, a pszichológiai intézetek bezártak, az egyetemeken leállt a pszichológusképzés. „Gyakorlatilag megszűnt a szervezett pszichológiai élet, beleértve a publikációs lehetőségeket is” (Pléh, 1985, 213. o.). A pszichológusok orvosi és a pedagógiai lapokban remélhettek megjelenést (Pléh, 2016). Tiltott területnek számított a pedológia, a pszichoanalízis és a pszichodiagnosztika mellett a fejlődéslélektan, a munkalélektan, és a szociálpszichológia is (Máriási, 2016). A vidéki és a budapesti egyetemek pszichológia tanszékeit ugyan nem számolták fel teljesen, tevékenységük azonban „minimális” volt: az 1929-ben elsőként megalapított szegedi Pszichológiai

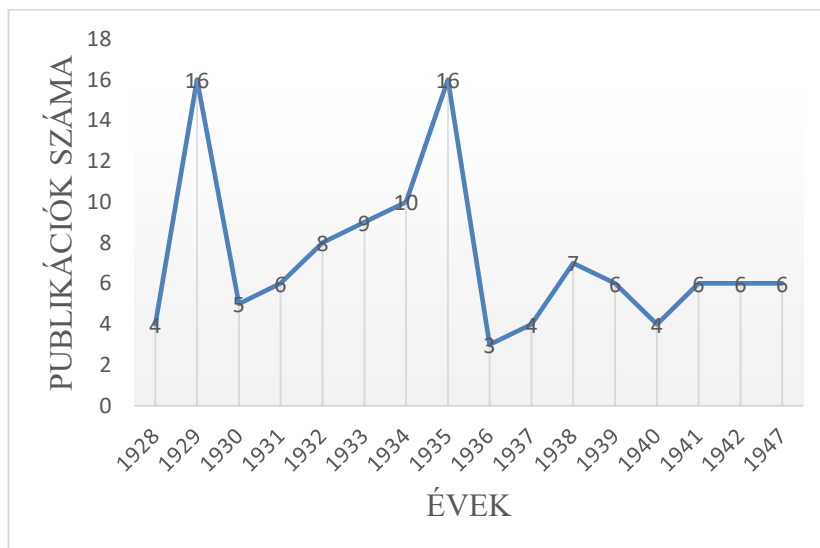
⁵ Harkai Schiller Pál 1948-ban az ismert pszichológus Karl Lashley vezetése alatt álló floridai Yerkes Laboratories of Primate Biology-ban (Orange Park) kapott állást.

Intézet - más egyetemi intézetekhez hasonlóan - kizárólag tanárjelölteknek oktatott korlátozott tartalmú pszichológiát (Szokolszky, 2021a, 2021b). A Gyermeklélektani Intézet, az ELTE Lélektani Tanszéke, a MÁV Pályaalkalmassági Vizsgáló Állomása, az 1. számú Gyermekklinika nevelési tanácsadója, valamint a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Gyógypedagógiai Lélektani Tanszéke fennmaradtak ugyan, de ugyancsak korlátozottan működtek (Máriási, 2016).

A MAGYAR PSZICHOLÓGIAI SZEMLE ELSŐ HÚSZ ÉVE A STATISZTIKÁK TÜKRÉBEN

A PUBLIKÁCIÓK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

Csak a tudományos munkákat figyelembe véve 1928 és 1947 között összesen 116 önálló magyar nyelvű tanulmány jelent meg a Magyar Pszichológiai Szemlében. A könyvismertető, a vitacikkek és a folyóiratszemplék ebben nincsenek benne, azokat ugyanis nem vettem alapul. Amint azt az 2. számú ábra mutatja, a publikációk száma nagyjából egyenletesen növekedett, kiugró emelkedés és visszaesés két esetben volt: 1929-ben és 1935-ben. Ezekben az időszakokban anyagi gondokkal küzdött a lap, 1936-ban és 1937-ben komolyan fenyegetett az újság megszűnésének veszélye. 1930 és 1935 között általános volt a publikációk számának emelkedése, akárcsak 1937 és 1947 között.

2. ábra A publikációk számának alakulása a Magyar Pszichológiai Szemlében, 1928-1947

Megnéztem azt is, hogy ebben az időszakban kik publikáltak leggyakrabban. Ez alatt a húsz év alatt összesen hatvannyolc magyar szerző önálló munkája jelent meg a Szemlében. Magasan a legtöbb cikket, tizenötöt Boda István jegyezte, őt követte a sorban Várkonyi Hildebrand Dezső nyolc, Nyíró Gyula

hat, Gergő Endre öt, Ranschburg Pál pedig négy cikkel. A többiek ennél kevesebbet írtak.

A PUBLIKÁCIÓK SZAKTERÜLET SZERINTI MEGOSZLÁSA

A besorolásnál az általános lélektanhoz vettem a pszichotechnikai munkákat, a szociálpszichológiához a művésztélektant, míg a pszichológiatörténeti és filozófiai írásokat a történeti művek közé soroltam. Az 1928 és 1947 között született önálló magyar nyelvű tanulmányok az általános, a fejlődés-, a személyiség-, a szociál-, a klinikai, a nevelés-, a történeti és a valláslélektan körébe voltak besorolhatók. A cikkek szakterület szerinti megoszlását az 2. táblázat mutatja.

Évek	Ált.	Fejlődés	Személyiség	Szociál	Klinikai	Nevelés	Történeti	Vallás
1928	1				1		2	
1929	6		4		2	2	1	
1930	3				1		1	
1931	6							
1932	2		2	1	3			
1933	2		1	2	1	1		1
1934	2	2	2		2	1	1	
1935	1	1		2	3	1		1
1936	8							
1937	2		2		1			
1938	1				2	1		
1939	4		1	1	1	1	1	
1940	2		2		1			
1941	2		3		1			
1942	2		3		2		1	
1947	4		1			1		

2. táblázat A cikkek szakterületi megoszlása a Magyar Pszichológiai Szemlében 1928-1947

Általános lélektani munka minden évben született, a legtöbb 1929-ben, 1931-ben és 1935-ben – nem véletlenül volt kiugró a publikációk számának tekintetében az 1929-es és az 1935-ös év. A személyiséglélektani tanulmányokból is 1929-ben íródott a legtöbb, de szép számmal jelentek meg ilyen művek 1941-ben és 1942-ben is. Az általános és a fejlődéslélektani munkák megnövekedett aránya feltehetően azzal függött össze, hogy a Magyar Pszichológiai Szemle célját egyebek között abban határozták meg, hogy a gyakorlati problémákat mutassa be. Orvosi területen az 1935-ös év volt a kiugró, három tanulmányt is lehetett ebben a

témakörben olvasni akkor a Szemlében. Nagyon alacsony volt viszont a fejlődés-, a vallás- és a szociálpszichológiai cikkek aránya ebben az időszakban.

A PUBLIKÁCIÓK MÓDSZERTANA

A cikkeket aszerint is csoportosítottam, hogy melyek voltak az empirikusak és melyek az elméletiek. Az empirikus írások közé azokat számítottam, amelyekben kísérlet, megfigyelés szerepelt, míg az elméletiek közé azokat, amelyekben a szerző saját, önálló elméletét fejtette ki. Az ez alapján készült csoportosítást a 3. táblázat mutatja.

Évek	Empirikus	Elméleti
1928		4
1929	2	13
1930	2	3
1931	1	5
1932		8
1933	2	6
1934	3	7
1935	4	5
1936	1	2
1937	2	2
1938	5	3
1939	1	8
1940	4	1
1941	5	1
1942	3	5
1947	2	4
összesítés	37	77

3. táblázat A publikációk megoszlása módszertan szerint a Magyar Pszichológiai Szemlében 1928–1947

1928 és 1947 között harminchét empirikus és hetvenöt elméleti munka jelent meg a

Magyar Pszichológia Szemlében. Volt olyan év, amikor több mint a hatszorosa volt az elméleti munkák száma az empirikusoknak. És mindössze három olyan esztendő fordult elő ebben az időszakban, amikor arányaiban több önálló kutatáson alapuló mű jelent meg a Szemlében, mint ahány elméleti munka. Erre 1938-ban, 1940-ben és 1941-ben volt példa.

Az empirikus tanulmányokat megvizsgáltam abból a szempontból is, hogy hogyan dolgozta fel az adatokat és hogyan mutatta be az eredményeket a szerző. Itt is két csoportra bontottam az írásokat: egyáltalán nincs benne adat, vagy van benne adat és legalább leíró statisztika is. Azt találtam, hogy viszonylag sok volt ebben az időben az olyan cikk, amely empirikus volt ugyan, adatot mégsem tartalmazott. Az eredményeket a 4. táblázat mutatja.

Évek	Nincs adat	Van adat és leíró statisztika
1928		
1929	2	
1930	1	1
1931		1
1932		
1933	1	1
1934	1	2
1935	2	2
1936	1	
1937	1	1
1938	2	3
1939		1
1940	1	3
1941	3	2
1942	2	1
1947	1	1

4. táblázat Az eredmények közlésének és feldolgozásának módja

Látható, hogy a harminchét empirikus tanulmány nagyjából feléből, egészen pontosan tizenhétből hiányzott az adatközlés és -feldolgozás, noha önálló kutatásokon alapuló munkákról volt szó.

A HIVATKOZÁSOK SZÁMA ÉS MEGOSZLÁSA

Az 1928 és 1947 között a Magyar Pszichológiai Szemlében megjelent cikkek hivatkozásait két szempont szerint dolgoztam fel: részben megnéztem a tanulmányok lábjegyzetében és bibliográfiájában szerepelt művek számát, illetve azt, hogy mennyi volt ebből a magyar és a külföldi szerzőkre történt hivatkozás átlagos száma ezekben az években. Előfordultak olyan munkák, amelyekhez nem tartozott irodalomjegyzék, a szövegben voltak név szerinti utalások, ezeket azonban kutatásomban nem vettem figyelembe. Az önhivatkozásokkal viszont számoltam, egy szerző több hivatkozott munkáját több tételnek vettem. A hivatkozások számának alakulását a 5. táblázat mutatja.

Évek	Hivatkozások száma	Magyar	Külföldi
1928	46	7	39
1929	80	101	69
1930	139	12	127
1931	5	2	3
1932	23	6	17

1933	64	14	50
1934	49	19	30
1935	239	41	198
1936	22	1	21
1937	95	31	64
1938	39	10	29
1939	140	24	116
1940	77	38	39
1941	52	28	24
1942	94	23	71
1947	63	21	42

5. táblázat A hivatkozások száma és megoszlása a Magyar Pszichológiai Szemlében 1928-1947

A hivatkozások száma – leszámítva az 1931-es évet – magasnak mondható. Lényegesen több volt ebben az időben a külföldi szerzőkre történt hivatkozás, mint a magyarokra. Arányaiban ebben a húsz évben átlagosan harminc százalékban hivatkoztak a szerzők magyar munkákra, míg hetven százalékban külföldiekre.

VISSZATÉRÉS: A MAGYAR PSZICHOLÓGIAI SZEMLE TÖRTÉNETE AZ 1960-AS ÉS 1970-ES ÉVTIZEDEKBEN

Az 1956-ot követő megtorlásokat követő kádári konszolidáció első évtizede, a hatvanas évek fontos időszak volt a pszichológia magyarországi történetében, amit Pléh (2016) „hőskornak” nevez. Kovai megfogalmazása szerint a pszichológia ekkor „nem ünnepelet és nem is üldözött doktrína többé” (Kovai, 2016, 217. o.). Ez megfelelt a kor politikájának, amely 3 T néven vált ismertté, támogatott, túrt és tiltott kategóriába sorolva az egyes alkotókat és műveiket. Ezt a politikát Aczél György képviselte (Romsics, 2010). A pártállam puha diktatúrájának idején Magyarországot előszeretettel hívták a „legvidámabb barakknak”, illetve emlegettek „gulyáskommunizmust” az élhetőbb körülmények miatt. Pléh (1998) slamos totalitárius rendszerként jellemezte a pszichológiát övező kádári konszolidációt, amit Kovai (2016) kifogásolt, megjegyezve, hogy valójában nem az államszocializmus gépezete lett lomha, hanem a nemzetközi enyhülés miatt csökkent a nyomás a magyar pszichológia iránt. 1963-ban normalizálódott az ENSZ és Magyarország kapcsolata, addig a Kádár-rendszer nemzetközileg elszigetelt volt (Romsics, 2010).

A diktatórikus rendszer lazulásával a pszichológia nem egyszerűen újjászerveződött, hanem bizonyos értelemben ekkor született meg. A

pszichológiát 1960-ban „pár tucat ember művelte valahogyan” (Pléh, 2016, 5. o.). A szakma Pléh szerint „a filozófia, pedagógia, orvoslás által lenézett vagy lesajnált, vagy legalábbis gyámolítandó hálózat volt” (Pléh, 2016, 5. o.). Tíz év kényszerszünet és elmaradottság után azonban a hatvanas évek hozta a legtöbb intézményi változást a magyar pszichológiában (Máriási, 2016). Pataki ezt úgy fogalmazta meg, hogy alig akad olyan tudomány, amely a pszichológiához fogható „heves, a kamaszkort idéző növekedést élt volna át” (Pataki, 1977, 593.o.). Pataki a munkalélektani laboratóriumok, a nevelési tanácsadók, a gyermekpszichológiai rendelők és a pályaválasztási intézetek létrejöttét említi. Máriási (2016) újraintézményesülésként határozza meg az időszakot, visszautalva a pszichológia mellőzöttségének korszakára, míg Kovai (2016) az újraintézményesülés fogalmát abban az értelemben használja, hogy a Kádár-korszak alkufolyamatainak megfelelően újjáépült a pszichológiai intézményrendszer. A kádári alku lényege az volt, hogy a hatalom nem szólt bele az emberek magánéletébe, cserébe viszont elvárta, hogy senki ne lépjen fel a rendszerrel szemben (Romsics, 2010).

Az 1960-as években a teljes hivatás mindössze 100-150 embert tartott nyilván (Pléh, 2011). A szakember-hiány az előző bő évtized következménye volt: Pléh Csaba megfogalmazása szerint „a pszichológusokat egészen 1963-ig (!) pedagógusoknak kellett álcázni” (Pléh, 2011, 3. o.), továbbá az 1956-os forradalom és szabadságharc után ismét sokan emigráltak az országból⁶. Míg 1960-ban a Magyar Pszichológiai Társaságnak alig valamivel több, mint 100 tagja volt, 1977-re ez a szám 900-ra ugrott (Máriási, 2016).

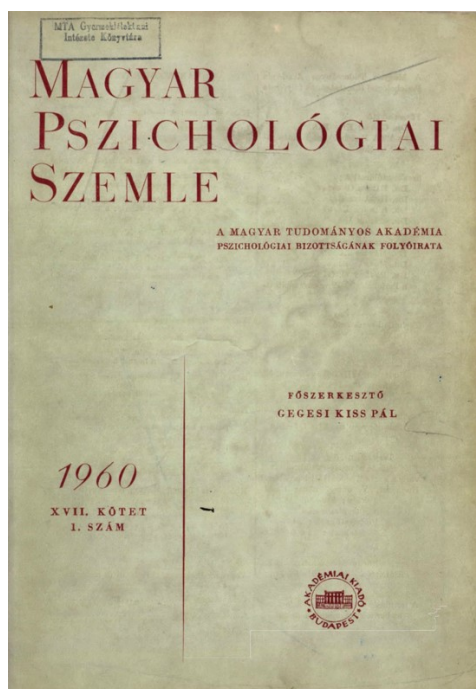
A Magyar Pszichológiai Társaság 1962-ben alakult újra. Ennek háttérében említendő, hogy az újraintézményesülésben a Magyar Tudományos Akadémia és a II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya jelentős szerepet játszott: ösztönözte a kutatásokat, hangsúlyozta a minőség elvét (Pataki, 1977). Kulcsszerep jutott az MTA Pszichológiai Bizottságának is, amely nyolc albizottságot nevezett ki, kutatási tervekkel, feladatokkal (Máriási, 2016). Ezek a testületek döntöttek a szakmát érintő legfontosabb kérdésekről. Volt olyan albizottság, amelynek Kardos Lajos, és olyan is, amelynek Aczél György is tagja volt (Kovai, 2014). A Társaságot azért hívták életre, hogy összefogja a pszichológusokat (Pataki, 1977). Pléh (2016) szerint a tudományos és a szakmai közélet fontos restitúciós eleme volt, hogy az MTA többszöri kezdeményezésére újraszerveződött a Társaság. 1962 október 30-án tartották az alakuló közgyűlést, meghívásos alapon, 61 taggal. A szervezet neve ekkor már Magyar Pszichológiai Tudományos Társaság volt. Egy évvel később, 1963-ban alakultak meg a szekciók, amelyek rendszeren üléseztek és szerveztek vitákat (Oláh, 2016).

Szerepelt a tervek között folyóiratok életre hívása és nemzetközi kapcsolatok kiépítése is (Máriási, 2016). A korábbinál jóval szélesebb mederben indult újra a pszichológiai témájú könyvek kiadása (Pataki (1977). 1958-ban például elindítottak egy könyvsorozatot „Pszichológiai Tanulmányok” címmel. Itt

⁶ Az 1956-ot követő emigrációs hullám volt a negyedik, az 1920-as évek elején, az 1930-as évek végén, és az 1945 után bekövetkezett hullámok után.

közölték az 1945 és 1958 között keletkezett, addig publikálatlan szakcikkeket. A könyvsorozat főszerkesztője Gegesi Kiss Pál volt, akárcsak az 1960-ban, tizenkét év kényszerszünet után újra megjelent Magyar Pszichológiai Szemléé. (A régi-új folyóirat címlapját a 3. ábra mutatja.)

Máriási (2016) szerint Gegesi Kiss Pál személye nem véletlen: a rendszer működéséből adódott, hogy hiába volt bizonyos területeken általános a tiltás, akadtak, akik jó pártkapcsolataiknak köszönhetően előjogokat élvezhettek, ilyen volt Gegesi is. Kovai (2016) úgy ír róla, mint a pszichológia gyakorlati rehabilitációjának vezéralakjáról. Gegesi Kiss Pál orvos, akadémikus volt, a Budapesti Orvostudományi Egyetem 1. sz. Gyermekklinikájának igazgatója, aki amellet, hogy pártolta a pszichológia ügyét, hiszen az általa vezetett klinikán a tiltás évei alatt is működhetett pszichológiai nevelési tanácsadás, befolyásos és kiterjedt kapcsolatokkal rendelkező párt- és akadémiai vonalon egyaránt. Ő volt az az „erős ember”, aki, bár nem lévén pszichológus, alkalmas volt arra, hogy nevével, politikai befolyásával és pozícióival a pszichológia ügyének élére álljon (Kovai, 2016).

3. ábra Az újból megjelenő Magyar Pszichológiai Szemle 1960/1. száma

A Magyar Pszichológiai Szemle évi négy számmal, a Magyar Tudományos Akadémia kiadványaként jelent meg. Az első számban az elmúlt évek pszichológiát érintő hivatalos fejleményeiről lehetett olvasni. A főszerkesztő beszámolt a folyóirat újraindításának körülményeiről is, arról, hogy mikor, kik, milyen hivatalos fórumokon döntöttek a tudományág rehabilitációjáról. Gegesi a Magyar Pszichológiai Szemle 1960-as cikkeiben a pszichológia ügyét példátlan erőfeszítéssel egyengető főszereplőként tűnt fel, miközben a lapban mindvégig magyarázat nélkül maradt a pszichológia évtizedes háttérbe szorítása. Aki a

Szemlét a kezébe vette 1960-ban, értesülhetett ugyanakkor a pszichológia politikai legitimációjáról, arról, hogy a folyóirat immár a párt és az akadémia által jóváhagyott tájékoztató fórum (Máriási, 2016). Ugyanebben a számban közölték az Orosz Szovjet Szocialista Köztársaság Pszichológiai Társaságának kongresszusán hozott határozatokat, amelyekből kiderült, hogy „az emberrel foglalkozó tudományok között fontos helyet foglal el a pszichológia” (Magyar Pszichológiai Szemle, 1960, 72.). Felsorolták a pszichológia területeit és vezető szakembereit is, akik maguk is írtak a lapba saját területük hiányosságairól, és kijelölték a fejlődés szovjet pszichológiának megfelelő irányát. A Szovjet Kommunisták Pártja XXI. kongresszusára hivatkozva pontosan szedték azt is, hogy a szovjet pszichológiának mely területeken kell behoznia a sztálinizmus hibáiból adódó lemaradást.

A második szám vezércikke Alekszej Alekszejevics Szmirnov szovjet pszichológus „A pszichológia feladatai az SZKP XXI. Kongresszusának határozatainak tükrében” című tanulmánya volt (Szmirnov, 1960). Szmirnov ebben a szocialista modernizáció új szakaszának tudományként üdvözölte a pszichológiát, és sürgette a személyi kultusz miatt előállt lemaradás minél előbbi behozatalát. A harmadik számban az ugyancsak 1960-ban újjáalakult Magyar Pszichológiai Társaság első, „A pszichológia helyzete hazánkban” című nagygyűlésének előadásait és felszólalásait lehetett olvasni.

A főszerkesztő munkáját minden alkalommal egy pszichológusokból álló szerkesztőbizottság segítette, ennek 1960-ban tagja volt: Bárczi Gusztáv, Horányi Béla, Kardos Lajos, Kádár Miklós, Lénárd Ferenc, P. Liebermann Lucy, Mátrai László, Molnár Imre és Pogány Ö. Gábor. Közülük Kardos Lajos orvos és matematikus, pszichológiából doktorált. Pléh Csaba úgy jellemezte, mint egy „visszafogottan arisztokratikus, halk szavú, de ítéleteiben mindig szigorúan tárgyyszerű, kissé száraz mentort” (Pléh, 2016, 6. o.). Hunyady György pedig azt mondta róla, hogy „nem volt robosztus egyéniség, aki erős érzelmeket keltett volna” (Hunyady, 1985, 375. o.). Kardos Lajos szervezte meg Magyarországon az első önálló pszichológusképzést az 1960-as évek elején, amit Hunyady (2006) korszakfordulóként említ. A pszichológiát a budapesti bölcsészkaron a hatvanas évek második felétől már egyszakos képzésben oktatták. A szaknak nagy presztízse volt, nehéz volt bekerülni, az évfolyamok kis, 20 fő körüli létszámmal indultak. Pléh (2016) szerint a pszichológusképzést az ötéves programba beillesztett gyakorlati specializáció jellemezte, amit egy elméletalapúbb átszervezés követett az 1970-es években. A képzésben a kortárs nemzetközi trendeket ismertető klinikai pszichológiai előadás is volt, de a nyugati szakirodalom, diagnosztika és terápiás módszerek csak részben jelenhettek meg (Kovai, 2016).

A gyakorlati pszichológiai képzés és az ehhez kapcsolódó kutatómunka zártkörű összejöveteleken folyt, ahová többnyire csak személyes kapcsolatokon keresztül lehetett bekerülni. Miközben a pszichoanalízis 1945 után nyugaton intézményesült és professzionalizálódott, Magyarországon még a hatvanas években is gyanakvással vette körül. A korszak légkörének megértéséhez ugyancsak fontos számba venni Mérei Ferenc elhíresült szakmai összejöveteleit, a „Mérei

szerdákat”, amelyek gyakorlatilag a klinikai pszichológiai képzés hiányát pótolták. A résztvevők nyugati szakirodalomról referáltak, pszichodiagnosztikát és pszichopatológiát tanultak, terápiás eseteket ismertettek és beszéltek meg (Kovai, 2016).

Pléh (1985) szerint ahhoz, hogy a pszichológia szakmává válhasson a hatvanas években, számos intézmény kellett. Példaként említette az egészségügyi intézményekben és az üzemekben létrejött laboratóriumokat, illetve a nevelési és a pályaválasztási tanácsadók megszületését. Mindeközben a pszichológusok megjelentek a népszerű magazinokban, rádió- és tévéműsorokban, szakértők lettek a család és a gyereknevelés területén (Pléh, 2011). Megnőtt az igény a pszichológiai szakértelem iránt a hadseregben és a gyárakban is (Kovai, 2016). A munkapszichológia újraintézményesülése egybeesett az új gazdasági mechanizmus bevezetésével. Míg korábban az üzemekben azzal a céllal alkalmaztak pszichológusokat, hogy elvégezzék a veszélyes munkakörök betöltéséhez szükséges alkalmassági vizsgálatokat, addig a hatvanas években már a nemzetközi, azaz a nyugati színvonalhoz való felzárkózás lett elsősorban a munkapszichológus feladata (Kovai, 2016).

A régi-új Pszichológiai Szemle első számában Molnár Imre „A munkaléktan mai feladatai” címmel közölt írást. Ebben ismertette az olvasókkal a munkapszichológia korabeli alapelveit. Kiderült, hogy „a munkaléktannak mindenekelőtt és mindenekfölött a dolgozó ember védelmét és boldogulását kell szolgálnia” (Molnár, 1960, 32.o.). Kifejtette, hogy ezzel a felismeréssel szorosan összefüggött az a szemléletmódbeli változás, amely tulajdonképpen az egész lélektant jellemezte, és lényege „a funkcionális szemléletről a személyiség szemléletre való áttérés” (u.o., 32. o.). „Ennek következtében a munkapszichológus nem egyes funkciókat vizsgál, hanem tudatában van annak, hogy élő emberekkel foglalkozik, akiknek múltja, jelene és jövője van, akik – még ha csupán a legmechanikusabb munkamozdulatokat is kell végezniük – a munkában egész személyiségükkel vesznek részt” (u.o., 32.o.). Megfogalmazta azt is, hogy nyilvánvalóvá vált, nem elég kizárólag a körülményeket kutatni, „a dolgozó ember életét minden tényezőjével együttesen kell figyelembe venni” (u.o., 32.o.). Kijelentette, hogy nemcsak azzal kell a munkaléktannak foglalkoznia, ami a munkakezdéstől a munka befejezéséig tart, hanem figyelembe kell venni a dolgozók családi helyzetét, kapcsolatait, céljait, vágyait, értékítéletét, világszemléletét. Kovai (2016) megjegyezte, hogy míg korábban a pszichotechnika csupán a munkás fiziológiai sajátosságaira és képességeire figyelt, addig a modern munkaléktan személyiségvizsgálati módszerekkel dolgozott.

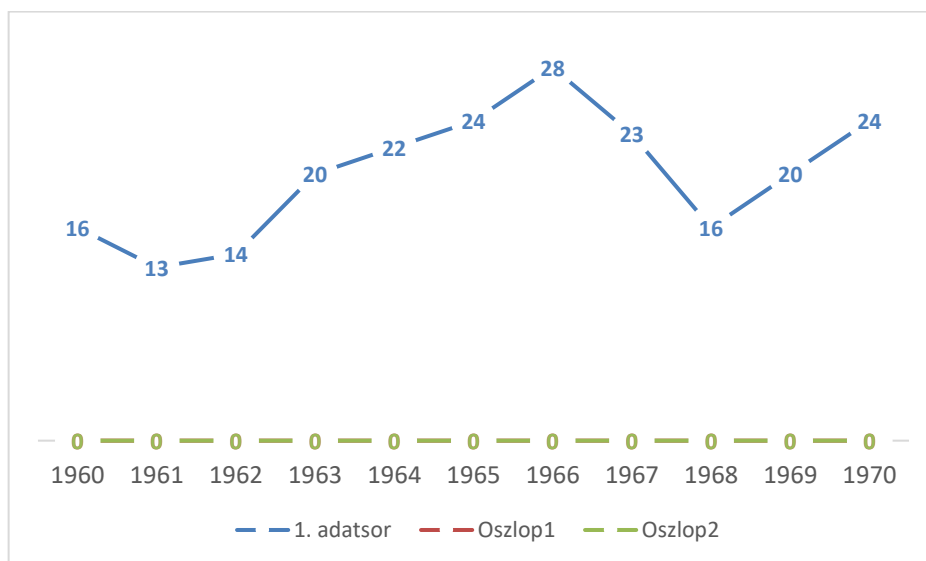
Fontos megjegyezni, hogy a hatvanas évek első felében a munkapszichológia az egyetemi oktatásba is bekerült: a budapesti pszichológia szakon 1964-től kötelező tantárgy a Munka- és pályaalkalmasság pszichológiája (Csirszka, 1998). Ugyanebben az évben indították a műegyetemen a posztgraduális gazdasági mérnökképzést, ahol heti két órában oktattak munkapszichológiát (Perczel, 1998). Ekkor már a szocialista üzemek jelentős részében is volt munkapszichológiai laboratórium (Schenker, 1998).

A hetvenes években már kétszer annyi volt az angol nyelvű hivatkozások száma az oroszhoz képest a Magyar Pszichológiai Szemlében, miközben csökkent a német nyelvűek száma (Pléh, 2014). Ugyanez volt látható a Szemlében recenzált könyvek esetében is. A hatvanas évekből több téma is átnyúlt a hetvenes évekre. Pléh (2016) említi például az állati lokomóciós tanulást (Kardos Lajos), a főemlősök társas tanulását és vizuális folyamatait (Marton Magda), az interocepciót és a tudattalan szerveződést (Ádám György), az aktivációs működés és megismerés kapcsolatát (Barkóczy Ilona). Ugyanakkor kevés hivatkozás fordult elő a nem haladónak minősülő háború előtti magyar szerzőkre, minthogy az 1950-es évektől hivatalos pártállami állásponttá vált a háború előtti magyar pszichológiára történő emlékezés elnyomása. „A betiltott emlékezet évtizedekig rejtőzködő, halványuló emlékezetté vált” (Szokolszky, 2021b, 25. o.). A tudománytörténeti folytonosság erőszakos megszakítása tartósan érezte a hatását. „A spontán felejtéssel, a kényelmes tudatlansággal, valamint az ideológiai és hatalmi motivációkból származó emlékezetvesztéssel – torzításokkal, csúsztatásokkal, hamisításokkal, elnémulásokkal és elhallgattatásokkal – szemben a tudománytörténeti hitelesség eszméje ... többnyire „gyöngye” volt” (Lányi, 2020, 18. o.).

A MAGYAR PSZICHOLÓGIAI SZEMLE A STATISZTIKÁK TÜKRÉBEN 1960 ÉS 1978 KÖZÖTT

A PUBLIKÁCIÓK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

Csak a tudományos munkákat figyelembe véve 1960 és 1970 között összesen 206 önálló magyar nyelvű tanulmány jelent meg a Magyar Pszichológiai Szemlében, csaknem kétszer annyi, mint az 1928 és 1947 között. A könyvismertető, a vitacikkek és a folyóiratszemplék ebben nincsenek benne, azokat ugyanis nem vettem alapul. Amint azt a 4. ábra mutatja, a publikációk száma 1961-től töretlenül növekedett, kiugró emelkedés és némi visszaesés egy-egy esetben volt: 1966-ban és 1968-ban. Az, hogy a hatvanas évek elejétől Magyarországon megindulhatott a pszichológiai kutatás és az intézmények is megjelenhettek, jól látható a publikációk számában is. Az 2. ábrán az látszik, hogy amint a magyar pszichológiának a „hallgatás” után ismét lett saját fóruma, a cikkek száma nagyjából egyenletes növekedésnek indult.

4. ábra A publikációk számának alakulása a Magyar Pszichológiai Szemlében 1960-1970

A PUBLIKÁCIÓK SZAKTERÜLET SZERINTI MEGOSZLÁSA

A besorolásnál az általános lélektanhoz vettem a pszichotechnikai munkákat, a szociálpszichológiához a művészetlélektant, míg a pszichológiatörténeti és filozófiai írásokat a történeti művek közé soroltam. Az 1960 és 1970 között született önálló magyar nyelvű tanulmányok az általános, a fejlődés-, a személyiség-, a szociál-, a klinikai, a nevelés-, a történeti, a munka- és a közlekedépszichológia körébe voltak besorolhatók. A cikkek szakterület szerinti megoszlását az 6. táblázat mutatja.

Év	Ált.	Fejl.	Személyiség	Szociál	Klinikai	Nevelés	Történeti	Munka	Közl.
1960	3	2		2		4	1	2	2
1961	1	1	1		2	4		4	
1962	2	3	1	1	1	4	1	1	
1963	7	1	4	1		4	2	1	
1964	6	2	2	2	2	7		1	
1965	1	6	1	6	4	2		4	
1966	2	5		4	2	5	2	8	
1967	7	2		1	7	5		1	
1968	7	3		1	2			3	
1969	5	3	1	1	4	2	3	1	
1970	6	4	2	3	5	2		2	

6. táblázat Szakterületi megoszlás a Magyar Pszichológiai Szemlében 1960-1970

Ebben az időszakban a korábbihoz képest szinte dupla annyi cikk született az általános és a fejlődéslélektan témakörében, aminek valószínűleg az volt az oka, hogy az alapkutatói aktivitás is megnövekedett (Pléh, 1979). Nagyon kevés viszont a történeti munka, illetve a személyiségléleltani. Miközben a pszichológia érdeklődésének középpontjába került a szociálpszichológia. 1960 és 1970 között a témák között megjelent a csoport és a vélemények szerveződése, illetve az attitűddinamika.

A PUBLIKÁCIÓK MÓDSZERTANA

A publikációk számbeli növekedését gyors nyugatosodás és módszertani finomodás egészítette ki (Pléh, 2016). A cikkeket aszerint is csoportosítottam, hogy melyek voltak az empirikusak és melyek az elméletiek. Az empirikus írások közé azokat számítottam, amelyekben kísérlet, megfigyelés szerepelt, míg az elméletiek közé azokat, amelyekben a szerző saját, önálló elméletét fejtette ki. Az ez alapján készült csoportosítást a 7. táblázat mutatja.

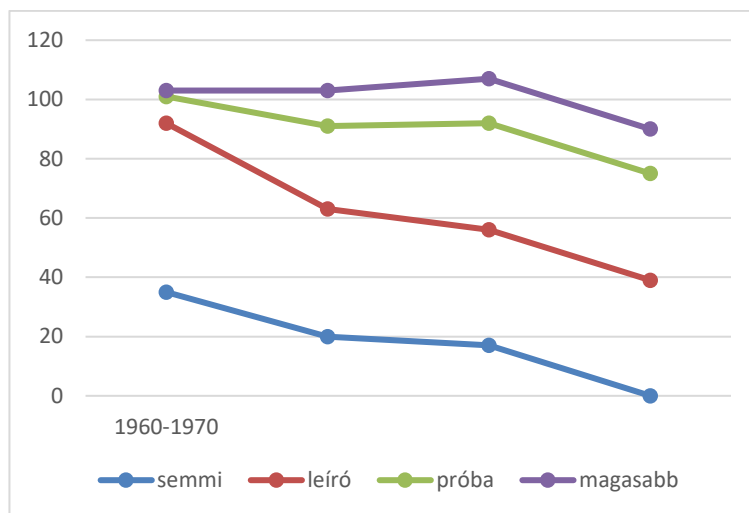
Évek	Empirikus	Elméleti
1960	5	11
1961	7	6
1962	8	6
1963	7	13
1964	14	8
1965	16	8
1966	13	15
1967	16	7
1968	12	4
1969	16	4
1970	16	8

7. táblázat A publikációk megoszlása módszertan szerint a Magyar Pszichológiai Szemlében 1960-1970

1960 és 1970 között százharminc empirikus és kilencven elméleti munka jelent meg a Magyar Pszichológia Szemlében. A táblázatból leolvasható egyik tendencia az, hogy az első évekhez képest megnőtt az önálló kutatásból származó cikkek száma, amit a szakszerűség és a tudományosság erősödéseként lehet értelmezni (Pléh, 1979).

Az empirikus tanulmányokat megvizsgáltam abból a szempontból is, hogy hogyan dolgozta fel az adatokat és hogyan mutatta be az eredményeket a szerző. Itt is két csoportra bontottam az írásokat: egyáltalán nincs benne adat, van benne adat és legalább leíró statisztika is. Azt találtam, hogy viszonylag sok volt ebben az időben az olyan cikk, amely empirikus volt ugyan, adatot mégsem tartalmazott, és ebben az időszakban domináns volt a leíró statisztika, de az ennél igényesebb feldolgozások száma is nőtt ebben az időszakban, ahogyan azt

az 5. ábra mutatja. Pléh (1979) szerint az igényesebb adatközlés és feldolgozás elterjedése a megnövekedett módszertani igényesség általános jegyeként értelmezhető. A statisztikai módszerek azonban nemcsak a magyar pszichológiában terjedtek el. Az angolszász szakirodalomban például már a negyvenes évektől jelen volt. Mondhatjuk, hogy a magyar pszichológia megkésve, a hatvanas években kapcsolódott be a nemzetközi trendekbe (Pléh, 1979).

5. ábra Statisztikai kifinomultság, Magyar Pszichológiai Szemle, 1960-1970

A HIVATKOZÁSOK SZÁMA ÉS MEGOSZLÁSA

Az 1960 és 1970 között a Magyar Pszichológiai Szemlében megjelent cikkek hivatkozásait két szempont szerint dolgoztam fel: részben megnéztem a tanulmányok lábjegyzetében és bibliográfiájában szerepelt művek számát, illetve azt, hogy mennyi volt ebből a magyar és a külföldi szerzőkre történt hivatkozás átlagos száma ezekben az években. Előfordultak olyan munkák, amelyekhez nem tartozott irodalomjegyzék, a szövegben voltak név szerinti utalások, ezeket azonban kutatásomban nem vettem figyelembe. Az önhivatkozásokkal viszont számoltam, egy szerző több hivatkozott munkáját több tételnek vettem. A hivatkozások számának alakulását a 8. táblázat mutatja.

Évek	Hivatkozások száma	Magyar	Külföldi
1960	105	39	66
1961	91	23	68
1962	90	79	169
1963	233	72	305
1964	253	80	333
1965	278	73	351
1966	453	115	338
1967	556	156	400

1968	450	100	350
1969	375	100	275
1970	425	125	300

8. táblázat. A hivatkozások száma és megoszlása a Magyar Pszichológiai Szemlében 1960-1970

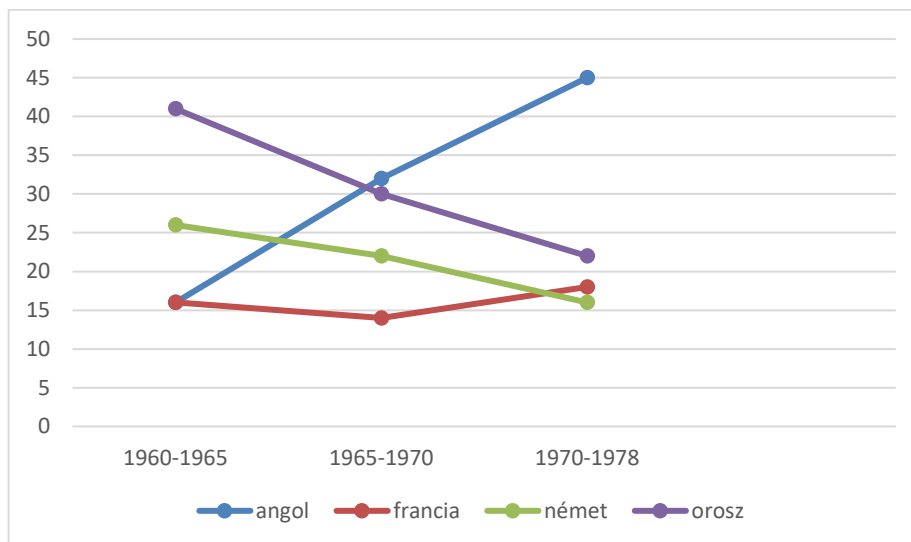
Látszik, hogy a hivatkozások száma nagyon megugrott 1960 és 1970 között, különösen a külföldi szerzőkre történt hivatkozás. Míg kezdetben a külföldi szerzőkre történt hivatkozás nagyjából a kétszerese a magyar hivatkozásoknak, addigra az évtized végére ez az arány csaknem a háromszorosánál jár. Pléh (1979) szerint a hivatkozások átlagos számának alakulása 1960 és 1970 között növekvő szakmai igényességre és „táguló nemzetközi horizontra utal” (Pléh, 1979, 10. o.). Berend T. Iván és munkatársai (1977) három társadalomtudományi folyóiratban, a Valóságban, a Közgazdasági Szemlében és a Történelmi Szemlében vizsgálták meg az átlagos hivatkozásszámot, és azt találták, hogy 8,4 az átlagos hivatkozásszám. Ezzel szemben a Magyar Pszichológiai Szemlében ez a szám 13,25 lett, vagyis a pszichológusok hivatkozásszáma a többi szakmáénál magasabb (Pléh, 1979). Ami a magyar és a külföldi szerzők arányát illeti, azt a 9. táblázat mutatja.

Évek	Összátlag	Magyar átlag	Külföldi átlag
1960-1970	13,25	3,65	10,7

9. táblázat A hivatkozások átlagainak alakulása, Magyar Pszichológiai Szemle, 1960-1970

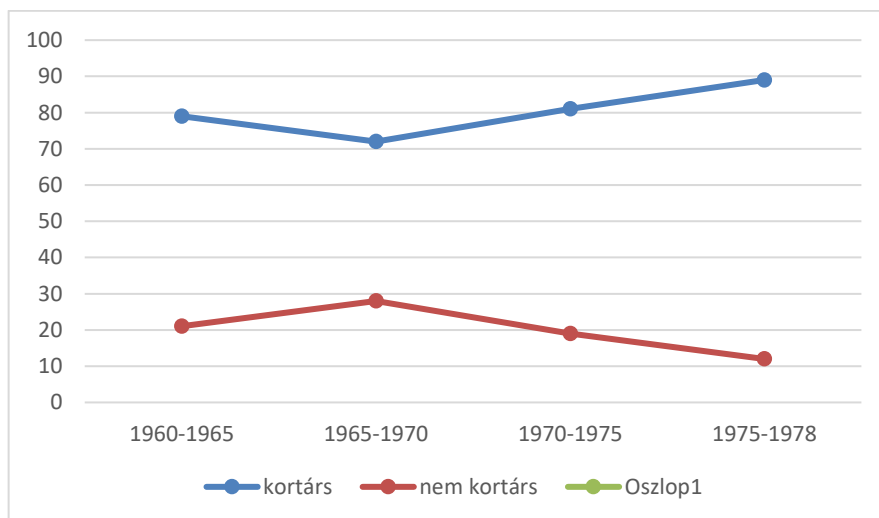
A korszak hivatalos tudományossága elvárta a szovjet szakirodalomra való hivatkozást, és az is tény, hogy a hatvanas évek elejének pszichológus generációja számára könnyebb volt - nyelvtudás, szakmai kapcsolatok, ösztöndíjak révén - a szovjet szakmai nyilvánosságból tájékozódni. Sokatmondó, hogy az „Önarckép háttérrel” című kötet (Bodor és munkatársai, 1998) tanúsága szerint ugyanez a generáció a rendszerváltás után saját szakmai szocializációját illetően jóval nagyobb szerepet tulajdonított a nyugati pszichológusoknak, mint azt a hatvanas évek szakfolyóiratainak referenciái sejtetni engedik (Pléh és munkatársai, 1998). Pléh Csaba (1979) kutatásai szerint 1958 és 1965 között a magyarországi pszichológia hivatalos szakmai lapjaiban a szakirodalmi hivatkozások harmada orosz, másik harmada német, huszonkét százaléka angol és tizenegy százaléka francia nyelvű. Már Ben-David és Collins (1966) is kimutatta, hogy az 1940-es évektől a második világháború hatására az angolszász, ezen belül is az amerikai pszichológia dominanciája érvényesült, amit a magyar trend néhány évtizeddel megkésve követett csak. Pléh (2016) vezette le az orosz-angol nyelvi váltást a Szemlében recenzált könyvek nyelvében. Azt találta, hogy a hatvanas évek közepére kiegyenlítődött a két nyelv, a hetvenes évektől pedig végig erőteljes az angol fölény (Pléh, 2016).

Megnéztem, hogy ugyanebben a korban, a Magyar Pszichológiai Szemle anyagaiban hogyan alakult a különböző nyelvű hivatkozások aránya. Az eredményt a 4. ábra mutatja.

4. ábra Hivatkozások nyelv szerint csoportosítva, Magyar Pszichológiai Szemle, 1960-1978

Kiderült az is, hogy a Magyar Pszichológiai Szemlében 1960 és 1970 között megjelent cikkek inkább az adott kor munkáira hivatkoztak, mint a korábbi éveikéire, ezt a 5. ábra mutatja.

5. ábra Kortárs és nem kortárs hivatkozások, Magyar Pszichológiai Szemle, 1960-1978

Ami pedig a szerzőséget illeti, a szerzők nyolc százaléka írta a cikkek hatvanöt százalékát. 1963 után egyre nőtt a többszerzős cikkek száma. A Magyar Pszichológiai Szemle publikációit tekintve egyetlen az eloszlás arra nézve, hogy kinek hány társszerzője van összesen, néhányuknak sok, sokaknak pedig egyetlen egy sincs (Pléh, 2014).

Érdeemes megnézni azt is, hogy abban az évtizedben kik voltak a népszerűek, a leggyakrabban hivatkozott szerzőket az 10. táblázat mutatja.

Név	Gyakoriság
Rubnstein	71
Gegesi Kiss Pál	38
Wallon, H.	34
Pavlov	32
Piaget	30
Kardos Lajos	21
Hováth László Gábor	20
Szokolov	16
Kelemen László	15
Nyíró Gyula	15
Woodworth	15
Claus, G.	14
Mencsinszkaja	14
Bohm	13
Szmirnov	13
Tjeplov	13

10. táblázat Leggyakrabban hivatkozott szerzők. a Magyar Pszichológiai Szemlében, 1960-1978

ÖSSZEGRZÉS

Dolgozatomban azt mutattam meg a Magyar Pszichológia Szemle történetének tükrében, hogy hogyan jelent meg a pszichológia a húszas évek végén, a második világháború után, és hogyan kapott újra erőre a hatvanas évek elején. Azt az utat jártam be újra, amelyen „a pszichológia szegény rokonból vezető tudományterületté vált” (Pléh, 2011, 16. o.). Azt vizsgáltam, hogyan tűnt fel a magyar pszichológia története a Magyar Pszichológiai Szemle lapszámaiban, cikkeiben. A Magyar Pszichológiai Szemle első száma 1928-ban jelent meg, nem sokkal, félévvel a Magyar Pszichológiai Társaság megalakulás után. A lap sokáig az egyetlen hivatalos szakmai fórum volt Magyarországon. A sztálinista időkben azonban a tudományággal együtt „nemkívánatos” lett, és hallgatásra ítéltetett, akárcsak a Magyar Pszichológiai Társaság. Ez a két intézmény az enyhülést követően működhethetett csak újra.

Munkámban két korszakot vizsgáltam meg: az 1928-tól 1947-ig, illetve az 1960-tól 1978-ig húzódót. A húszas évek második felében egyre elterjedtebb lett a pszichológiai tudás, és az 1945-től 1947-ig tartó néhány évet is a fellendülés jellemezte. Ezután tíz évnyi kényszerszünet következett. Ezt követően a Kádár-korban a magyarországi pszichológia a „társadalom szolgálatában állva” (újra)intézményesült. Mind módjában, mind mértékében egyedülálló volt ez az

intézményesülés. Máriási megfogalmazása szerint „a magyarországi pszichológia újraintézményesülését nem tisztán tudományos igények hívták életre, nem a pszichológiai diszciplína természetes önfejlődése, hanem politikai döntések és folyamatok következménye is volt” (Máriási, 2016, 132. o.).

A magyar pszichológia története a 20. században elválaszthatatlan volt a történelmi, a társadalmi, a politikai és a gazdasági folyamatoktól. A hatvanas években a pszichológia részben alulról, a második nyilvánosságból, az egészségügyi intézmények területéről szerveződött, de valójában felülről irányították. Erősen kötődött a közoktatási reformhoz, és szerepet kapott a társadalom átalakulásában. A hatvanas években alapított kutatóintézetek munkája is a közoktatási reformhoz, az államosításhoz, tantervek kidolgozásához, képesség-felmérésekhez kapcsolódott. Fontos megjegyezni, hogy nemcsak az egyetemi pszichológusképzésnek volt köszönhető a szakma népszerűsége, hanem annak is, hogy a kollektivistá rendszerben ellenhatásként felértékelődött az emberi individualitás.

A magyar pszichológia kétfelé igazodott: a nemzetközi dialógushoz igyekezett felzárkózni, de a pártállam elképzeléseihez is igazodni kellett. A kettős orientáció meglátszott a korabeli hivatkozásokon: megugrott az angol nyelvű források száma, miközben az orosz közlemények, párthatározatok is jelen voltak a lapban. A hivatkozások számának nagy arányú emelkedésével együttjárt a statisztikai módszerek finomodása is.

Azt, hogy milyen szerepe és súlya volt ebben az időszakban a magyar pszichológiának, felvázolták az általam vizsgált publikációs statisztikák. Megnéztem az egyes korszakokban középpontba került szakterületeket is, a publikációk statisztikájából az első, általam vizsgált időszakban az általános és a személyiséglélektani munkák tűntek ki, míg a szakma visszatérésének idején a munkalélektan és a szociálpszichológia „futott fel”.

A továbbiakban fontos lenne feltárni a Magyar Pszichológiai Szemle teljes történetét, hiszen a hatvanas évek (újra)intézményesülése hosszú időre meghatározó lett. A tartalom további elemzésével érdemes lenne kiteljesíteni a kor pszichológiájáról nyert képünket. A kutatásba még élő pszichológusok, szerzők, szerkesztők is bevonhatók lennének.

A cikkek és a pszichológiatörténetet érintő munkák egységes történeti ívet rajzoltak meg. Azonban fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a második világháború előtti és a hatvanas évektől kibontakozó pszichológia között megtört a kontinuitás. A legkorábbi időszakban és a visszatérés évtizedében közös szál, hogy a magyar pszichológia küzdött a túléléseért. A két korszakot olyan nagy neveknek kellene összekötni, mint például Ranschburg Pálé, Harkai Schiller Pálé, Várkonyi Hildebrand Dezsőé és Mérei Ferencé. Sok tekintetben azonban a felejtés az a szál, ami a hiányokon keresztül összeköti az 1928-1947-es időszakot az 1960 utáni évtizedekkel.

IRODALOMJEGYZÉK

- Az OSzSzSzk Pszichológiai Társaságának első kongresszusán hozott határozatok. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 17(1), 72-78.
- Bagdy, E., Forgács, P. & Pál, M. (1989). *Mérei Ferenc Emlékkönyv*. Budapest: Animula.
- Baranyai, E. (1947). *Tanítás és értelmi fejlődés*. Budapest: VKM.
- Ben-David, J. & Collins, R. (1966). Social factors in the origin of a new science: The case of psychology. *American Sociol. Review*, 31, 451-465.
- Benedek, L. (1940). Elnöki megnyitó. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 13(1), 3-8.
- Berend, T. I., Berend, Zs. & Sárosi, M. (1977). Jegyzetek a lábjegyzetről. *Valóság*, 20(11), 42-52.
- Bíró Viktor (2008). A Magyar Pszichológia Társaság története évszámokban (1928-2008). In: Gyöngyösiné Kiss Enikő (szerk.) *Nyolc évtized. Tanulmányok a Magyar Pszichológiai Társaság életéből*. 151-184. o., a Magyar Pszichológiai Társaság kiadványa.
- Boda, I. (1928). Beszámoló a „Magyar Psychologiai Társaság” megalakulásának előzményeiről. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1(1), 98-103.
- Boda, I. (1929). Az ügyvezető titkár jelentése. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1(2), 339-345.
- Boda, I. (1932). Világválság és lélektan. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 5(1), 37-40.
- Boda, I. (1933). A lélektani kutatás néhány vezérelvéréről. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 6(1), 16-28.
- Bodor, P., Pléh, Cs. & Lányi, G. (1998). *Önarckép háttérrel. Magyar pszichológusok önéletrajzi írásai*. Budapest: Pólya Kiadó.
- Csirszka, J. (1998). Pályakép. In: P. Bodor Péter, Cs. & G. Lányi Gusztáv (Eds.), *Önarckép háttérrel. Magyar pszichológusok önéletrajzi írásai* (pp. 37-42). Budapest: Pólya Kiadó.
- Erős, F. (2013). A pszichoanalízis a budapesti egyetem orvoskarán 1918-1919-ben. In *Zsidóság – tradicionalitás és modernitás: Tisztelgő kötet Karády Viktor 75. születésnapja alkalmából* (pp. 129-152), a Wesley János Lelkészképző Főiskola kiadványa.
- Erős, F. (2015). A nemzetpolitikai lélektantól a tudományos fajelméletig: A magyar pszichológia történetének szürke zónája. *socio.hu*, 2, 67-85. Letöltve 2020. április 13-án, http://socio.hu/uploads/files/2015_2/eros.pdf
- Fekete, F. (1940). Az ember és a munka. *Korunk*, 15(7), 598-604.
- Focher, L. (1935). Fajegészség-védelem. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 8(1), 83-88.
- Harmat, P. (1986). *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis. 1903-1983*. Bern: Európai Magyar Protestáns Szabadegyetem.
- Harmat, P. (1994). *Freud, Ferenczi és a magyarországi pszichoanalízis*. Budapest: Bethlen Gábor Kiadó.
- Harmatta, J. (2006). A Pszichoterápiás Hétvégék (1974-1986) története és hatása. *Pszichoterápia*, 15, 6-18, 86-95.
- Hunyady, Gy. (1985). Kardos Lajos (1899-1985). *Magyar Pszichológiai Szemle*, 41, 373-375.

- Hunyady, Gy. (2004). 75 éves a Magyar Pszichológiai Társaság. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 59(2), 175-188.
- Hunyady, Gy. (2006). Hetvenöt év magyar pszichológia. In Gy. Hunyady (Ed), *A szociálpszichológia történeti olvasatai* (pp. 199-213). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Kiss, Gy. (1988). Várkonyi (Hildebrand) Dezső és a pszichológiai közélet. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae: sectio paedagogica et psychologica*, 30, 203-208.
- Klaniczay, S. (1997). György Júlia „ars poetciá-ja”. In Gy. Horányi (Ed), *György Júlia emlékkönyv* (pp. 29-32). Budapest: Fővárosi Pedagógiai Intézet és Nemzeti Egészségvédelmi Intézet.
- Kovai, M. (2016). *Lélektan és politika. Pszichotudományok a magyarországi államszocializmusban 1945-1970*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.
- Laky, Z. (1998). Önéletrajz. In P. Bodor Péter, Cs. & G. Lányi Gusztáv (Eds.), *Önarckép háttérrel. Magyar pszichológusok önéletrajzi írásai* (pp. 167-171). Budapest: Pólya Kiadó.
- Lányi, G. (2005). A politikai pszichológia megszületése Magyarországon. In G. Lányi (Ed), *Politikai pszichológia – Politikai magatartásvizsgálatok* (pp. 57-70). Budapest: József Attila Műhely.
- Lányi, G. (2020). Ranschburg Pál és a Magyar Pszichológiai Szemle. In Szokolszky, Á. és
- Takács, I. „Non omnis moriar”. *Ranschburg Pál emlékkötet* (pp. 134-160). Budapest: Flaccus Kiadó.
- Máriási, D. (2019). A magyar pszichológia önképe a XX. század második felében. Az újraintézményesülés kritikai története az 1950-60-as években. ELTE-PPK Doktori Iskola
- Mérei, F. (1991). Három találkozás. In P. Réz (Ed.), *Bibó-emlékkönyv 2. kötet.* (pp. 353-357). Budapest: Századvég.
- Mészáros, J. (2009). „Az Önök bizottsága”. *Ferenczi Sándor, a budapesti iskola és a pszichoanalitikus emigráció*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Mészáros, J. (2012). Effects of Dictatorial Regimes on the Psychoanalytic Movement in Hungary before and after World War II. In J. Damousi & B. M. Plotkin (Eds.), *Psychoanalysis and Politics: Histories of Psychoanalysis under Conditions of Restricted Political Freedom* (pp. 79-112). New York: Oxford University Press.
- Molnár, I. (1960). A munkalélektan mai feladatai. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1(1), 30-36.
- Oláh, A. (2016). Egy reziliens Társaság (MPT) átalakulásai. Előadás a MPT Tudományos Nagygyűlésének „Múlt és Jövő Összeér” szimpóziумán, 2016. július 3.
- Oláh, G. (1928). Megnyitó beszéd. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1(1), 98-100.
- Pataki, F. (1977). A magyar pszichológia történeti útjának néhány időszerű tanulsága. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 34(6), 563-586.

- Perczel, J. (1998). Psychology mon amour. In P. Bodor, Cs. Pléh & G. Lányi (Eds.), *Önarckép háttérrel. Magyar pszichológusok önéletrajzi írásai* (pp. 221-240). Budapest: Pólya Kiadó.
- Pléh, Cs. (1979). A magyar pszichológia fejlődésének néhány jellemzője a publikációk mennyiségi elemzésének tükrében (1958-75). *MTA II. oszt. Közleményei*, 209-231.
- Pléh, Cs. (1985). Társadalmi változások és a pszichológia négy évtizede. *Világosság*, 26, 212-218.
- Pléh, Cs. (1998). *Hagyomány és újítás a pszichológiában*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Pléh, Cs. (2010). *A lélektan története*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Pléh, Cs. (2011). A magyar kísérleti pszichológia fejlődési íve 1950-2010 között. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 66(4), 669-693.
- Pléh, Cs. (2014). Pszichológusok és történészek: A pszichológiatörténet művelésének két célcsoportja és két műfaja. *Magyar Pszichológia Szemle*, 69(3), 547-565.
- Pléh, Cs. (2016). Intézmények, eszmék, sorsok a magyar pszichológia fél évszázadában 1960-2010. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 71(4), 691-723.
- Pléh, Cs. (2019). A lélektan alakulása 1945-48 között a budapesti bölcsészkaron. *Magyar Tudomány*, 180(12), 1834-1845.
- Putnoky, J. (1970). A pszichológia huszonöt éve Magyarországon. 1945-1970. *MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei*, 19, 75-82.
- Ranschburg, P. (1928). Psychologia és természettudomány. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1(1), 9-41.
- Ranschburg, P. (1929). Elnöki megnyitó. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 1(2), 330-334.
- Ranschburg, Á. H. (2013). Elismerések és előítéletek keresztüztüében: Ranschburg Pál életútja a családi dokumentumok tükrében. In G. Lányi (Ed), *Ranschburg Pál és a magyar pszichológia: Ranschburg Pál (1870-1945)* (pp. 113-144). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó
- Ranschburg, Á. H. (2020). Ranschburg Pál életútja. In Szokolszky, Á. és Takács, I. „Non omnis moriar”. *Ranschburg Pál emlékkötet* (pp. 25-34). Budapest: Flaccus Kiadó.
- Romsics, I. (2010). *Magyarország története a XX. században*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Sáska, G. (2008). Alkalmazott lélektan és reformpedagógia 1945 után. *Beszélő*, 13(2), 28-38.
- Schenker, L. (1998). Autobiographia. In P. Bodor, Cs. Pléh & G. Lányi (Eds.), *Önarckép háttérrel. Magyar pszichológusok önéletrajzi írásai* (pp. 256-260). Budapest: Pólya Kiadó.
- Schubert, A. & Vasas, L. (2010). Magyarország és a szomszédos országok publikációs és idézettségi mutatószámai nemzetközi összehasonlításban a National Science Indicators (Thomson-Reuters) és a Scimago (Elsevier) adatbázisok alapján, 1996-2007. *Magyar Tudomány*, 171, 825-830.
- Sugár, P. F., Hanák, P. & Frank, T. (1994). *A History of Hungary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Szmirnov, A. A. (1960). A pszichológia feladatai az SZKP XXI. kongresszusa határozatai tükrében. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 17(2), 129-151.

- Szokolszky, Á. (2021a). A magyar pszichológia történelembe ágyazott útja a vidéki egyetemeken. In Szokolszky, Á. (Eds.), *A pszichológia fejlődése a vidéki Magyarországon, a kezdetektől a rendszerváltás utáni évekig* (pp. 11-46). Szeged: JATE Press Kiadó.
- Szokolszky, Á. (2021b). A szegedi pszichológia elfeledett története. Szubjektív indíttatású áttekintés és reflexió. In Szokolszky, Á. (Eds.), *A pszichológia fejlődése a vidéki Magyarországon, a kezdetektől a rendszerváltás utáni évekig* (pp. 129-160). Szeged: JATEPress Kiadó.
- Szokolszky, Á. (2016). Hungarian psychology in context. Reclaiming the past. *Hungarian Studies*, 30(1), 17-55.
- Szokolszky, Á., Pataki, M. & Polyák, K. (2009). *A lélektan történetének 80 éve a Szegedi Egyetemen. 1929-2009*. Szeged: JATE Press.
- Torda, Á. (1995). Egy tudományos műhely létrejötte a századfordulón. In Gy. Kiss (Ed), *Pszichológia Magyarországon* (pp. 31-55). Budapest: Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.
- Várkonyi Hildebrand, D. (1934). Változás a szemle szerkesztőségében. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 7(1), 3-4.
- Várkonyi Hildebrand, D. (1936). Az 1936.-i (IX.) évf. elé. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 9(1), 5-6.
- Várkonyi Hildebrand, D. (1942). E. Claparede emlékezete. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 15(1), 5-13.
- Vincze, T. (2011). Karrierutak és iskolateremtés a XX. század első felének magyar neveléstudományában (Mitrovics Gyula pályájának és szakmai műhelyének kvalifikációtörténeti nézőpontú bemutatása). Debreceni Egyetem, BTK. Doktori értekezés.